

Kovács Ilona

Dohnányi Ernő, a Zeneakadémia tanára (1916–19 és 1928–44)¹

Dohnányi Ernő neve elválaszthatatlanul és többszörösen összefonódott a budapesti Zeneakadémiával. Életének fontosabb eseményei – zeneakadémiai felvételijétől az 1943/44-es tanév végéig – a Főiskola történetében is korszakos jelentőségűek voltak.

1894 szeptemberében Dohnányi nem a jóval híresebb és a budapesti Zeneakadémiához képest akkor még rangosabbnak számító bécsi zeneakadémiát választotta. A budapesti iskolának kiváló volt a tanári kara – viszont a már majd’ húsz éve működő intézménynek még nem volt igazán kiugróan tehetséges növendéke. Történelmi jelentőségű volt tehát az iskola történetében, hogy Dohnányi sikeres felvételi vizsgát tett a zongora és zeneszerzés tanszakon. Ezzel a döntésével nemcsak saját sorsa, munkássága alakult másként, mint alakulhatott volna ha Bécszet választja,² hanem négy évvel fiatalabb pályatársáé is, aki szintén Pozsonyból jött, s ugyanabban a Főgimnáziumban érettségizett, mint Dohnányi. Bartók Béla az ő rábeszélésére ment Budapestre – pedig már sikeresen felvételizett Bécsben –, hogy Thomán Istvántól zongorát, Koessler Jánostól zeneszerzést tanulhasson, éppúgy, mint pár évvel előbb az akkor már Európa-szerte híres iskolatárs.

Dohnányi a Zeneakadémia tanára lehetett volna 1905-ben, de első hivatalos állását³ Berlinben, a Königliche Preußische Hochschule für Musik tanáraként töltötte be, 1905-től 1915-ig. Berlin a 20. század elején mind gazdaságilag, mind kulturálisan dinamikus fejlődő város volt, s egyre inkább átvette Bécsről „Európa kulturális fővárosa” képzeletbeli rangját. A berlini zeneakadémia első embere az a Joachim József volt, akit Dohnányi már 1901-től kevés zenei példaképei egyikének tartott,⁴ s mindig kitüntetés volt számára a vele való együttműködés. Ebben a városban élt

¹ A kutatásra a Dohnányi Ernő Archivum adott megbízást. Az eredmények első összefoglalását a Magyar Zene-tudományi és Zenekritikai Társaság II. Tudományos tanácskozásán adtam elő, 2002. október 27-én. A részletes kutatási beszámoló és a teljes dokumentáció másolata a Dohnányi Ernő Archivumban található. Itt mondok köszönetet dr. Kovács Istvánnak, Szirányi Jánosnak és Zemplény Kornélnak, akik Dohányival, ill. tanítványaival kapcsolatos élményeiket megosztották velem. Ugyancsak köszönöm az OSZK Zeneműtára munkatársainak és Domokos Zsuzsának (Liszt Ferenc Múzeum és Kutatóközpont) kutatásaim segítségét.

² A szintén pozsonyi származású pályatárs, a Dohnányinál három évvel idősebb Franz Schmidt hasonló kulturális környezetben nevelkedett. A Klarissa utcai Főgimnáziumba jártak mindketten, azonban Schmidt az érettségi után Bécszet választotta. A két zeneszerző a későbbiekben eltérő zenei nyelvezetét, a bécsi és a budapesti iskola hatásának kérdését vizsgálta Laki Péter egy 1996-os ottawai zenetudományi tanácskozáson: Franz Schmidt and Ernő Dohnányi: A Study in Austro-Hungarian Alternatives. *The Musical Quarterly* 80, 1996, 62–381. E témáról lásd még, James A. Grymes: *Dohnányi vs. Schmidt and Bartók: Three Boys from Pozsony*. Oxford, MS – Annual Meeting of the American Musicological Society, kiadatlan előadás, 1998. Dohnányi Archivum Amerikai Központ, Warren D. Allen Music Library, Florida State University. Másolata a budapesti Dohnányi Ernő Archivumban.

³ Még zeneakadémiai tanulmányai, a II. évfolyam idején volt néhány magánöbendőke, többek között Gruber Henriké és Thomán Istvánné, valamint Bartók (1903, Gmunden), de ezek nem voltak szervezett és hosszú ideig tartó tevékenységek. Lásd ifj. Bartók Béla: *Bartók Béla műhelyében*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó 1982, 468–481, valamint Vázsonyi Bálint: *Dohnányi Ernő*. Budapest: Zeneműkiadó 1971, 47. és 69.

⁴ Vázsonyi, i. m. 45.

Hugo Becker is, akihez Dohnányit 1902-től nemcsak munkakapcsolat, hanem szoros barátság is fűzte: az 1903/1904-ben komponált D-dúr *Konzertstück* (op. 12) ajánlása Beckernek szól, aki 1909-ben maga is a berlini Zeneakadémia tanára lett. Dohnányi ott ismerkedett meg Henri Marteau hegedűművésszel, akivel 1907-ben játszottak először Beethoven-szonátákat.⁵ Hegedű-zongora duójuk és Beckerrel kiégszített triójuk 1914-ig állandóan szerepelt az európai hangversenytermekben. Ilyen szellemi miliő mellett további érv volt Dohnányi számára, hogy Berlinben viszonylag kevés óraszámot kellett teljesítenie, szabadon hangversenyezhetett, és – az akkor már kétgyermekes családapa számára – „tetemes materiális előnyei”⁶ is voltak az ajánlatnak. Osztályában olyan tehetségek érték zongoraművésszé, mint Loisa Gmeiner,⁷ Fridtjof Backer-Grøndahl,⁸ Baranyi János,⁹ Astrid Berwald,¹⁰ Mischa Levitzky,¹¹ Nyíregyházi Ervin,¹² Margaret Somme,¹³ Stefániai Imre¹⁴ és Max Trapp.¹⁵ Dohnányi berlini növendékei között említette Keéri-Szántó Imrét is.¹⁶

Max Trapp így idézte fel Dohnányi berlini óráit:

Mi, növendékek – körülbelül tíz-tizenketten – hetente kétszer, közösen kaptunk zongora-órát. Természetesen mindenki nem került sorra; csak az jelentkezett, aki úgy gondolta, hogy elég messzire jutott egy darab megtanulásában ahhoz, hogy annak eljátszására vállalkozzék. Amellett a tanítás félig-meddig nyilvános volt; igen gyakran érkeztek vendégek, hogy az órákat hallgassák. Dohnányi általában nem annyira a technikai problémákkal (újrend stb.) törődött, mint inkább a kifejezésre és megformálásra fordított figyelmet. Ritkán dicsért és úgy javított, hogy ő maga ült a zongorához és eljátszotta a szóban forgó darabot. Előadása annyira lenyűgözően hatott ránk, hogy egész életünkre megta-

⁵ Marteau 1907-ben, Joachim halála után átvette a hegedűtanszak vezetését. Dohnányi berlini tartózkodása ideje alatt intenzív kapcsolatban volt Marteau-val. Kovács Ilona: A kamaramuzsikusk Dohnányi Ernő. In: *Zenatudományi tanulmányok Kroó György tiszteletére*, szerk. Papp Márta. Budapest: Magyar Zenatudományi és Zenekritikai Társaság, 1996, 201.

⁶ Dohnányi levele Mihailovich Ödönhöz, 1905. április 22. Köszönöm Kárpáti Jánosnak, hogy a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem levéltárából a levél másolatát volt szíves rendelkezésemre bocsátani.

⁷ Elza Galafrés: *Lives, Loves, Losses*. Vancouver: Versatil 1973, 153.

⁸ Backer-Grøndahl Dohnányi Edvard Grieg ajánlására vette föl és több évig tanította Berlinben. Ilona von Dohnányi: *Ernst von Dohnányi. A Song of Life*. Szerk. James A. Grymes. Bloomington: Indiana University Press 2002, 57.

⁹ Baranyi János 1933–44 Szegeden zeneiskolai tanár, 1945–50 a Szegedi Városi Színház karmestere és a Konzervetórium igazgatója, 1950–54 a budapesti Zeneművészeti Szakiskola igazgatója volt. *Zenei lexikon* I. Főszerk. Bartha Dénes. Budapest: Zeneműkiadó 1965, 148. A Zeneművészeti Főiskolán 1954/1955–1956/1957 zongora melléktárgyat tanított. *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 100 éve*. Szerk. Ujfalussy József. Budapest: Zeneműkiadó, 1977, 272.

¹⁰ Astrid Berwald 1908–11-ig tanult Dohnányinál Berlinben. Svédországban a vezető zongoraművészek közé tartozott. 1911-től a Richard Andersson iskola tanára, 1935–1965 igazgatója volt. 1935-ben megalapította a Berwald-triót. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Ed. Stanley Sadie. 2. kötet. London: MacMillan 1980, 655.

¹¹ Mischa Levitzkyt a budapesti közönségnek is bemutatta: egy Mozart- és egy Schumann kézzongorás művet játszottak 1916. január 16-án. Egyike volt a Dohnányi által legtehetségesebbnek tartott növendékeknek.

¹² Nyíregyházi Thomán Istvánnál és Székely Arnoldnál folytatott tanulmányai után ment Berlinbe Dohnányihoz. 1930-tól Amerikában telepedett le. *Zenei lexikon* II, 726.

¹³ Galafrés, i. m. 153.

¹⁴ Stefániai Imre 1927/1928–1936/1937 között a budapesti Zeneakadémia tanára volt. *LFZF* 100, 285. Előtte számos Észak- és Dél-Amerikai hangversenykörúton vett részt, egy ideig a Buenos-Aires-i zeneakadémia igazgatója volt. 1937 után Dél-Amerikában telepedett le. *Zenei lexikon* III., 399.

¹⁵ Max Trapp zeneszerzőként vált ismertté. 1920-tól a berlini zeneakadémia tanára volt. *Zenei lexikon* III., 538.

¹⁶ Galafrés, i. m. 152.

nultuk, miként kell a zenei tartalmat biztonsággal visszaadni. Művészete olyan tiszteletet ébresztett bennünk, hogy annak határait egyikünk sem merte átlépni. Hódolatunkban mindannyian szinte megkövülten álltunk vele szemben, ámbár ő mint ember bűbajos, sőt: ellenállhatatlan volt.¹⁷

Dohnányi módszere¹⁸ feltételezhetően később, Budapesten sem változott. Ezt megerősíti két tanítvány, Szirányi János és Zempléni Kornél szóbeli visszaemlékezése tanárunk zongoraóráira, tanítására.

Dohnányi berlini növendékeinek névsora még nem teljes. Egy korai, hibáktól nem mentes összeállítás Podhradszky Imréné¹⁹ (*1. fakszimile*), aki például Bán Jánost és Goldovszky Borist is a berlini növendékek közé sorolta,²⁰ és megemlíttet olyanokat is, akik nem voltak Dohnányi növendékek.²¹ Érdeme azonban a tanítványok névsorának első összeállítása.²²

Dohnányi 1915. november 28-án tért vissza Budapestre, az 1916/1917-es zeneakadémiai évkönyvben már ott találjuk nevét a tantestületben:

Dohnányi Ernő, rendkívüli tanár. Tanította a zongorát az akadémiai évfolyamon. Szolgálati éve: 1.²³ [...] Dohnányi Ernő kedden és szombaton 3–7-ig tanított a X-es teremben.²⁴

Dohnányi lelkesedéssel kezdett a tanításnak, a következő három évben a legnagyobb létszámú zongoraosztályt vezette.²⁵ 1927/1928-tól a művészképző vezetője volt. Nagyrészt Chován Kálmán zongora tanárképzős növendékeit tanította tovább, de jött tanítványa Bartók Béla, Laub István, Székely Arnold és Szendy Árpád osztályából is.

¹⁷ Vázsonyi, i. m. 69–70.

¹⁸ Bartók hasonlóan foglalkozott tanítványaival: „zongoratanítása [...] gyakorlatilag nélkülözte a szóbeli közlés mozzanatát; rövid utasításokon kívül elsősorban saját előadói példájával oktatott.” Tallián Tibor: *Bartók fogadtatása Amerikában 1940–1945*. Budapest: Zeneműkiadó 1988, 15. Az előjátászás Liszt Ferencnek is tanítási módszere volt. Jakov Iszakovics Milstejn: *Liszt*. Budapest: Zeneműkiadó 1965, 498. Lásd még, Carl V. Lachmund: *Mein Leben mit Franz Liszt*. Eschwege: G. E. Schroeder Verlag 1970, 48. és August Göllerich: *Franz Liszts Klavierunterricht von 1884–1886*. Hrsg. Wilhelm Jerger. Regensburg: Gustav Bosse Verlag 1975, 18, 31–32.

¹⁹ OSZK Zeneműtára, Dohnányi hagyaték.

²⁰ Bán J. Budapesten volt Dohnányi növendéke az 1918/19-es tanévben. B. Goldovsky, bár tanult Budapest előtt Berlinben is, ott minden bizonnyal nem Dohnányitól. *Zenei lexikon* II., 60.

²¹ Ambrózy Béla, Földes Imre, Gaál Endre, Engel Iván, László Ervin, Sulyok Tamás, Tóth Péter. B. Rác Lili a Podhradszky listán kívül a *Zenei lexikon* (III., 173.) és Molnár Imre dr. (szerk.): *A magyar muzsika könyve*. (Budapest: Merkantil Nyomda 1936, 466.) adatai szerint is Dohnányi növendéke volt. Dohnányinak Rác Gabriella nevű tanítványa volt 1929/1930-ban. Feltételezzük, hogy második utónév későbbi használatáról lehet szó.

Tanulmányunk a zeneakadémiai évkönyveket vette alapul a tanítványok névsorának összeállításánál. Vannak a Podhradszky listán kívül is olyan források, ahol magát Dohnányi növendéknek valló zongorista nevét találjuk (Székely András, szerk.: *Ki kicsoda a zenei életben*. Budapest: Zeneműkiadó 1979, 251, ²1988, 355.). Pécsi Istvánné Gyöngyössi Ilona többször hangoztatta, hogy Dohnányi tanította, s a könyv mindkét kiadásában ez szerepel. Az évkönyvek tanúsága szerint azonban 1944/1945-től 1947/1948-ig Kósa György, 1948/1949-ben Antal István növendéke volt.

²² Az amerikai növendékek névsorából hiányzik Edward Thaden, Gordon Wilson, Grady Wilson, Mrs. Rene von Buday. A teljes névsor: Marion Ursula Reuth: *The Tallahassee Years of Ernst von Dohnányi*, Master's thesis. Florida State University 1962, 221–224.

²³ *Az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia Évkönyve* (a továbbiakban *Évkönyv*) 1916/1917, 21.

²⁴ *Évkönyv* 1916/1917, 118–119. (Később ilyen részletességgel nem tüntetik fel az évkönyvek a tanárok órarendjét és tanításának helyét.)

²⁵ 1916/1917-ben tíz, 1917/1918-ban tizenkettő, 1918/1919-ben kilenc zongorista növendéke volt.

Iskolai és tanári listák

1. Szilveszter Tamás Karmester
 2. Lótl Páter — " —
 3. B. Rácz Lili komponisták és nagyb. kórusvezető
 4. Horváth János (Berlin)
 5. Péter Endre
 6. Baranyi János
 7. Bartók Béla
 8. Joan Sallay (Tallahassee)
 9. Vigh György L. v. sz.
 10. Hegedi János
 11. Mohor Tibor
 12. Fenyő György
 13. Kildy J. L. de
 14. Béla János (Berlin)
 15. Fischer Árpád
 16. Lótl Páter
 17. Károly János
 18. Andrási János
 19. Grünwaldt József (Berlin)
 20. Jeleny János
 21. Földes Andor
 22. József János
 23. Sándor Béla
 24. Stefániai János (1906. évi)
 25. Goldowsky Károly (Berlin)
 26. Schwab Miklós
 27. Földes János
 28. Károlyi Gyula
 29. Horváth János
30. Max Trapp (Berlin)
 31. Vári Károly
 32. Károlyi (Béla) János
 33. Dömötör János Károly
 34. László János
 35. Városvai Béla (Tallahassee)
 36. Barbara Whittington — " —
 37. József János
 38. László János
 39. József János
 40. J. Kay Smith (Tallahassee)
 41. Bostan Barbara — " —
 42. Byrd János — " —
 43. Elliott, Sarah Ann — " —
 44. Fred Paul — " —
 45. Gabriel László János — " —
 46. Jennings Eugene — " —
 47. La Mar Richard — " —
 48. Lieban Raymond — " —
 49. Moore Mary Jane — " —
 50. De János — " —
 51. Pope David — " —
 52. Rainer János — " —
 53. Ruining Joseph — " —
 54. Silberer Howard — " —
 55. Sotago Janet — " —
 56. Smith Catherine Anne — " —
 57. Stafford James — " —
 58. Standley Richard — " —

1. faksimile: Podhradsky Imre kézirat jegyzéke a növendékekről
 (OSZK Zeneműtár, Dohnányi hagyaték)

Zongora

1916/17–1918/19

Blatt Ida (1916/17, 1917/18)
 Fehér Gizella (1916/17, 1917/18)
 Hosszú Margit (1916/17–1918/19)
 Jünker Erzsébet (1916/17, 1917/18)
 Kiss Zuzsa (1916/17, 1917/18)
 Kolozsváry (Kolossváry)
 Erzsébet (1916/17, 1917/18)
 Kósa György (1916/17, 1917/18)
 Pilecka Hedvig (1916/17, 1917/18)
 Szanyi Irma (1916/17, 1917/18)
 Szegő János (1916/17–1918/19)
 Ember Nándor (1917/18)
 Hevesi Piroska (1917/18)
 Havas Dezső (1917/18)
 Hertz Gyula (1917/18)
 Kovács Lilly (1917/18)
 Stern (Sándor) Renée (1917/18)
 Schwalb Miklós (1917/18)
 Vidor Imre (1917/18)
 Bán János (1918/19)

1928/29–1943/44

Goldovsky, Boris (1928/29, 1929/30)
 Ferenczy György (1928/29, 1929/30)
 Heimlich (Hernádi) Lajos (1928/29, 1929/30)
 Kilényi Edward (1928/29, 1929/30)

Földes Andor (1929/30–1931/32)
 Rácz Gabriella (1929/30)
 Csiby József (1930/31, 1932/33, 1933/34)
 Fischer Annie (1930/31, 1931/32)
 Petri Endre (1930/31, 1931/32)
 Zeitingner Ernő (1930/31, 1931/32)
 Károlyi Gyula (1931/32, 1933/34)
 Pázmán György (1932/33–1934/35)
 Solymos Péter (1932/33, 1933/34)
 Weingarten József (1932/33, 1933/34)
 Faragó György (1933/34–1935/36)
 Böszörményi Nagy Béla (1934/35–1936/37)
 Szegedi (Ketter) Ernő (1936/37–1938/39)
 Szirányi (Stanzel) János (1937/38–1939/40)
 Anda Géza (1939/40, 1940/41)
 Dániel Ernő (1939/40, 1940/41)
 Furka Gizella (1939/40–1941/42)
 Wehner Tibor (1939/40, 1940/41)
 Brigidi, Guglielmo (1940/41, 1941/42)
 Szoltsányi György (1941/42–1943/44)
 Váczai Károly (1941/42–1943/44)
 Donadoni Mirjam (1942/43)
 Nánácssy-Mégay Edéné
 Stratton Joyce (1942/43, 1943/44)
 Siki Béla (1943/44)
 Zempléni Kornél 1943/44

Zeneszerzés

Benedek Ernő (1929/30, 1930/31)
 Gyulay Albert gr. (1929/30, 1930/31, 1933)
 Rajter Lajos (1930/31, 1936)
 Stern (Solti) György (1931/32–1933/34)

Fejér György (1931/32, 1932/33)
 Krausz (Kuti) Sándor (1931/32–1933/34)
 Károlyi Gyula (1932/33)
 Lisznyai Szabó Gábor (1935/36, 1936/37)

1. táblázat: Dohnányi növendékei a Zeneakadémián

Az 1916/1917-es tanévben ugyan van még osztálymegjelölés a tanulók neve mellett (mindenki a IV. akadémiai évfolyam hallgatója volt), de három hölgytanítványa kivételével mindannyian önként ismétlők voltak.²⁶ A következő tanévben pedig a három kimaradt és az egy nem vizsgázó tanítványtól eltekintve Dohnányi összes növendéke önként ismétlő volt, és az évkönyvben nevük mellett már nem jelelték az osztályt.

Ez a tendencia – a budapesti Zeneakadémián eltöltött egy év után – az oktatás színvonalának emelésére 1917-ben beadott, átfogó reformtervezetének volt köszönhető, melyben Dohnányi többek között az osztályba sorolás és az oklevél elnyeréséhez szükséges minden vizsga eltörlését javasolta.²⁷

A reformtervezet az idősebb tanárkollégák nem-tetszését váltotta ki és elvetették.²⁸ Az 1918/1919-es évkönyv beszámol Dohnányinak csak a zongora tanszakot érintő reformjáról, melyben „főként a tananyag módosításával foglalkozó javaslatok mellett ismét felmerül a magánvizsgák és a kiadások kérdése.”

Ez az évkönyv az intézet történetének még egy fontos eseményéről beszámol: a közoktatásügyi miniszter 1919 februárjában Dohnányit igazgatóvá, Kodály Zoltánt aligazgatóvá nevezte ki. Úgy tűnt, hogy a reformoknak most már szabad útja lesz a megvalósítás felé, de a történelem közbeszólt. Dohnányi teljes egészében nem tudta megvalósítani újításait, azonban a Zeneművészeti Főiskolán a zongoratanzak tantervének mind a mai napig a Dohnányi-reformok képezik az alapját.²⁹

Dohnányi 1915-ös hazatérésétől kezdve szinte alig mozdult ki Budapestről. Ez egyrészt főiskolai kötelezettségeinek tudható be, másrészt a háborús helyzet miatt nem lehetett Európa távolabbi országaiban hangversenyezni. 1915-től főképp Budapesten lépett fel és csak néha látogatott el Bécsbe, egyszer-egyszer Pozsonyba, Brünnebe, Szegedre, Aradra, Kolozsvárra és Zágrábra. 1919 nyarán örömmel indult útnak Norvégiába, ahol mindig szeretettel fogadták s emlékezetes sikereket aratott. Ez alkalommal is marasztalták, maradjon még néhány koncert erejéig, de a művészt táviratban hívták haza: 1919. szeptember 19-én, a tanévnyitón nem maradhat igazgató nélkül az intézmény.³⁰ Mire hazaért, már eldöntött tény volt, hogy nem ő, hanem Hubay Jenő áll az intézmény élén. Innét – illetve Hubay részéről kicsit korábban, Dohnányi igazgatói kinevezésétől – datálható az akkor kibékíthetetlennek látszó Hubay–Dohnányi ellentét, mely csak majd’ tíz évvel később, az 1928/1929-es

²⁶ Blatt Ida, Hosszú Margit és Pilecka Hedvig kettes osztállyal zárták a tanévet. Blatt és Hosszú a következő tanévben önként ismétlők, Pilecka nem vizsgázott.

²⁷ Kovács Sándor: Dohnányi Ernő. Művészete és pedagógiai nézetei. In: *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 100 éve*. Szerk. Ujfalussy József. Budapest: Zeneműkiadó 1977, 193.

²⁸ A kortárs véleményét közli Papp Viktor: „[Dohnányi] zeneakadémiai tanári működése nem nagy eredményű, nincs szerencséje tanítványaival, s személyi tekintetek is gátolják pedagógiai kvalitásainak kifejtésében.” Papp Viktor: *Arcképek a zenevilágából*. Budapest: Franklin-társulat 1918, 48. Dohnányinak – a berlini tíz tanév tapasztalatával a háta mögött – nem volt oka szégyenkezni. A Budapesten eltöltött három tanév alatt tanított növendékeiből többen is a magyar zenei élet kiválóságai lettek (*l. táblázat*). A kevésbé ismert Szanyi Irma sokat tett Győr és Székesfehérvár zenei életéért, ahol a zeneiskola tanára volt. Férjével, Hermann László hegedűművésszel számos kamaraestet adott.

²⁹ Kiszely-Papp Deborah: *Dohnányi Ernő*. Budapest: Mágus 2002, 16–17.

³⁰ Vázsonyi, i. m. 96.

tanévtől kezdett enyhülni, mikor Dohnányi címzetes igazgatói címmel, a zongoraművész-képző vezetőjeként visszatérhetett a Hubay által vezetett intézménybe.

Dohnányi zeneakadémiai osztálya teljesen széthullott, növendékeinek neve egyik akadémiai osztályt tanító tanárnál sem található. Egyik tanítványa a zongora tanárképzőt folytatta, másik orgonaszakra iratkozott be, de kimaradt, míg a harmadik a zeneszerzéssel próbálkozott, sikertelenül.³¹

A személyét ért támadások és igazságtalanságok, valamint számos, előnyös külföldi ajánlat ellenére Dohnányi nem távozott külföldre, hanem minden energiáját a koncertezésre fordította. 1920 októberétől 1921. január végéig példa nélküli vállalkozása volt, hogy Beethoven születésének 150. évfordulóján (a kisebb variációkat kivéve) összes zongorás művét előadta Budapesten. A zeneakadémiai katedra helyett a pódiumról tanította közönségét. Bartók így írt erről az időszakról:

Dohnányi érdemét, hogy a vele szemben tanúsított bánásmód ellenére Budapesten maradt, eléggé nem értékelhetjük. Amit mint zongorista és mint a filharmonikus hangversenyek karmestere véghezvisz, az a szó szoros értelmében felbecsülhetetlen. [...] Zongorista minőségében a közönség bálványa és egyedül az ő hangversenyei telnek zsúfolásig. [...] Soha el nem fárad, ha hazája zenei jólétének előmozdításán dolgozhat; szólóestjeinek sokasága immár megszámlálhatatlan. [...] A többi kiváló művészek [...] zordul magára hagyják elszegényedett, kifosztott országunkat, így Budapest zenei élete napjainkban egyetlen névben foglalható össze – Dohnányi Ernő nevében.³²

Joggal írta Varró Margit 1927-ben, Dohnányi 50. születésnapját köszöntvén:

A közönségre tett nevelő hatását főképpen abban látjuk, hogy jelentékeny részben ő szoktatta rá a komolyabb zenei élvezetekre; nagyrészt Dohnányi érdeme, hogy sokan, akik régebben csak az ő kedvéért hallgatták meg pl. a Beethoven versenyműveket vagy trió- és szonátaciklusokat, ma már a művek kedvéért is járnak hangversenyre. [...] Ez a közvetett hatás, a mintakép hatása, éppen olyan fontos dolog lehet egy tanító-generáció fejlődésére, mint valamely nagy pedagógus közvetlen nevelő hatása.³³

Dohnányi neve a tantestületben az 1928/1929-es tanévig nem szerepel az évkönyvekben. Sőt, távozása után két évig műveit a nyilvános növendékhangversenyek műsoraiba sem vették fel.

Az 1921/1922-es tanévben megtört a jég: egyre több Dohnányi-mű szólalt meg a hangversenyeken, elsősorban a zongorista növendékeken, a legtöbb a mester visszatérésének évében. 1921-től 1944-ig leggyakrabban, tízszer az op. 11-es fiszmoll rapszódia volt repertoáron. Ebből az opuszról hatszor játszották a C-dúr, ötször az esz-moll, mindössze kétszer a g-moll rapszódit. A fiszmoll rapszódia mellett Delibes: Coppelia keringőjének Dohnányi-átiratát és a h-moll capricciót (op. 2) játszották legtöbbször. Az 1944-ig komponált zongoraművek közül – kevés kivétellel – valamennyi megszólalt a Zeneművészeti Főiskola növendékhangverse-

³¹ *Évkönyv 1919/1920.*

³² *Documenta Bartókiana V.* Szerk. Somfai László. Budapest: Akadémiai Kiadó 1977, 38.

³³ Varró Margit: Dohnányi, a nevelő. *Zenei szemle*, XI. Budapest 1927, 237–238. Lásd még: Tóth Aladár: Dohnányi (mint zongoraművész). In: *Zenei írások a Nyugatban*, szerk. Breuer János, Budapest: Zeneműkiadó 1978, 154–159.

nyein.³⁴ Az egykor szintén Thomán-növendék Keéri-Szántó Imre választott leg-többször Dohnányi-darabot növendékeinek, de Hegyi Emánuel, Székely Arnold, Nagy Géza, Laub István sem sokkal maradt el tőle.³⁵ Dohnányi tanítványai közül Stefániai Imre, dítrói Csiby József, Faragó György és Szegedi Ernő tűzték műso-rukra tanáruk műveit.

A kamaraművekből a *c-moll zongoraötös* (op. 1), a *Szerenád* (op. 10), a 2. (*Desz-dúr*) *vonósnégyes* (op. 15), a *cisz-moll hegedű-zongora szonáta* (op. 21), az *esz-moll zongoraötös* (op. 26) és a *C-dúr szextett* (op. 37) hangzott el, némelyik többször is, elsősorban Weiner tanítványaitól, de Kerntler Jenő és Waldbauer Imre nevét is számos alkalommal olvassuk a korabeli koncertműsorokon, mint tanárt.

Az énekszakos növendékek rendszeresen szerepeltek Dohnányi-dalokkal, leg-gyakrabban a *Du, silbernes Mondenlicht* című dalt énekelték,³⁶ de hallható volt a teljes *Magyar népdalok* sorozat is. A *Tenor* (op. 34) és *A vajda tornya* (op. 30) című operákból is adtak elő részleteket.

Nagyobb létszámú együttest kívánó művekből az *e-moll zongoraverseny* (op. 5), a *Variációk egy gyermekdalra* (op. 25), a kórusra írott *Szent Imre himnusz* (1930. május 21.), valamint a *Magyar karácsonyi énekek* (1937. december 20.) hangzott el. Az utóbbi kettő premiernek tekinthető.³⁷

Dohnányi második tanítási korszaka a Zeneakadémián az 1928/1929-es tanév-ben kezdődött, amikor a zongora-művészképzőt, majd a következő tanévtől a zene-szerzés művészképzőt is ő irányította. Dohnányi pedagógiai kvalitásait most már senki nem kérdőjelezte meg, a főiskolai zongora és zeneszerzés tanulás csúcsa volt az ő osztályában megszerezni a művészdiplomát. Első művészképzős osztályának nyilvános növendékhangversenyéről így emlékezett meg a *Zenei Szemle* kritikusa:

Dohnányi művészképző tanszakának fiatal pianistáin meglátszik az az öntudatlan és eléggé meg nem becsülhető hatás, melyet egy olyan tiszta és nemes költő-egyéniség, mint Dohnányi, a tanári szoba intim keretében tanítványaira gyakorol. Dohnányi csupa tehetséges növendéket vett maga mellé. *Heimlich* [Hernádi] *Lajos* a kész művész érettsé-gével, monumentális erővel és mélyreható fantáziával játssza *Liszt* h-moll szonátáját. A fiatal, rendkívül talentumos *Kilényi* Ede gazdag pianisztikus képzeletet, friss invenciót és szabadon lendülő temperamentumot állított *Chopin* b-moll szonátájának szolgálatába. *Ferenczy* György született virtuóz: művésze a fényes, harmonikusan zengő zongora-hangnak. *Goldovsky* Boris ügyeskező pianista, jófejű muzsikusz.³⁸

³⁴ Mindössze az op. 3, op. 4, op. 24, az opus szám nélküli *Fuga zongorára, bal kézre* nem hangzott el. Az átirat-
tokból *Delibes: Naïla* és *Coppelia keringőjének* átirata, valamint *Schubert: Valses Nobles*-jának átirata volt
hallható. Az op. 17-ből vagy az op. 23-ból sem hangzott el minden darab, és az op. 28-es etűdökből is a 4., 5.,
6. számút játszották, legtöbbször a két utolsót.

³⁵ Keéri-Szántó: 12, Hegyi: 7, Székely és Nagy: 6–6.

³⁶ *Te, ezüstös holdfény*, ill. *Ezüstös holdsugár* címmel is szerepelt az *Im Lebenslenz* (op. 16) dalciklus 2. száma.

³⁷ *Évkönyv* 1929/30, 50., *Évkönyv* 1937/38, 89.

³⁸ *Zenei krónika*. Zeneművészeti Főiskola, *Zenei Szemle*, 1929. XI. évf. VII–IX, 77. A hangverseny 1929. április
30-án volt a Zeneakadémián. Az említetteken kívül B. Goldovsky Schumann: *C-dúr fantáziáját*, op. 17,
Ferenczy Gy. Liszt: *XII. rapszódiját* játszotta. (A kritikus néhány sorral lejjebb egy leendő Dohnányi növendé-
kről a következőket írta: „A zongorafőtanszak legnagyobb reménysége Fischer Annie; ez a gyermek határo-
zottan zseninek indul.”)

Dohnányi – az évkönyvek hangversenyműsorai szerint – nem erőltette növendékeire saját műveit. A *C-dúr* (op. 11 no. 3) és a *fisz-moll rapszódia*t (op. 11 no. 2) játszották legtöbbször, amiben a tanárnak is nagy szerepe lehetett: 1909-től dokumentálható, hogy a zongoraművész előszeretettel játszotta a ciklusból kiragadva ezt a két rapszódia-t.³⁹ Az *esz-moll etűd* (op. 28) és az *e-moll zongoraverseny* (op. 5) kétszer, a többi egyszer hangzott el tanítványainak előadásában.⁴⁰

Az *e-moll zongoraversenyt* (op. 5) Faragó, illetve Váczi adta elő egy-egy alkalommal – s csak úgy, mint többi tanítványának zenekari hangversenyeit – maga Dohnányi vezényelte a főiskola zenekarát. Különösen szép gesztus volt ez Dohnányitól, aki mint a Filharmóniai Társaság elnök-karnagya, egyrészt rangot adott ezzel növendékei hangversenyének, másrészt karmesterként az utolsó simításokon túl, a hangversenyen együtt szerepelve is segítette növendékeit.

Tanítványai közül kilencen választottak Dohnányi művet oklevélpályázati hangversenyükre, ditrói Csiby József (2. *fakszimile*) és Fischer Annie⁴¹ pedig kizárólag az ő műveit játszotta.

Fischer Annie-val érte el Dohnányi tanári pályájának egyik legnagyobb sikerét: tanítványa nyerte az I. Nemzetközi Liszt Ferenc Zongoraversenyt 1933 májusában. Az 1932/33-as évkönyv többször is megemlékezett Dohnányi „egyik legnagyobb szabású vállalkozásáról”,⁴² „aki mint az előkészítő munkálatok irányítója, mint a verseny zsűrijének elnöke és mint a versenyen díjat nyert magyar művészek legnagyobb részének mestere osztozott a külföld élénk érdeklődése mellett lefolyt nagyszabású zenei verseny sikerében.”⁴³

Dohnányi nemcsak a Liszt-verseny szervezésével ápolta az iskola névadójának emlékét, hanem a Liszt emlékének ajánlott hangversenyeken is gyakran közreműködtek növendékei, sok Liszt művet játszottak és nem csak a legismertebbeket. Faragó György oklevélpályázati hangversenyének műsorát kizárólag Liszt műveiből állította össze.⁴⁴ A rangos székesfővárosi Liszt Ferenc ösztöndíjat – ami 200 pengőt, akkoriban magas pénzösszeget jelentett – legtöbbször Dohnányi növendékei nyerték el.⁴⁵

Dohnányi híres volt nagylelkűségéről, adakozókészségéről. Az egyesületi hangversenyeken – az Évkönyvek adatai szerint – nemcsak tanítványai, hanem ő

³⁹ Kovács Ilona: *Dohnányi Ernő pályájának első korszaka (1897–1920)*. Diplomamunka. Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 1995, 166.

⁴⁰ *h-moll capriccio* (op. 2), *Intruduction und Fuge, esz-moll etűd* (op. 28), *b-moll etűd* (op. 28), *E-dúr etűd* (op. 28), *f-moll capriccio* (op. 28), Schubert–Dohnányi: *Naïla keringő*, *Ruralia Hungarica* (32/a) II., III. és VII. rész, Delibes–Dohnányi: *Coppelia keringő*.

⁴¹ Fischer Annie oklevélpályázati hangversenye 1932. június 8-án volt (I. *fénykép*). Műsora: Dohnányi: *C-dúr rapszódia*, (op. 11), Delibes–Dohnányi: *Naïla keringő*.

⁴² Vázsonyi, i. m. 138.

⁴³ *Évkönyv 1932/1933*, XI.

⁴⁴ 1936. június 8. *Évkönyv 1935/1936*, 72. Liszt: B-A-C-H fantázia és fuga, Vallée d’Obermann, Négy Paganini etűd (g, gisz, E, a), Dante szonáta.

⁴⁵ 1931/1932: Faragó, Fejér, Fischer; 1933/1934: Weingarten; 1937/1938: Szegedi; 1940/1941: Anda, Furka, Wehner; 1941/1942: Váczi, Szoltsányi. A Liszt Ferenc Társaság pályadíját 1939/1940-ben Furka, Wehner (I. díj), Anda (II. díj), 1941/1942-ben Váczi és Szoltsányi nyerték el.

XXIX. Junius hó 7-én. (Zenevezetési művészeti pályázat)	XXX. Junius hó 11-én. (Zongoratanítási pályázat)
1. Solti György: Andante és Allegro. (Egy szobrász egyik két társának átírása hegedűre és zongorára) Előadja: Szilgyó Sándor (hegedű) a szerző (zongora) 2. Kuti Sándor: Szerecsen vándorharmosa. Allegro Andante giocoso Adagio Előadja: Vigh Sándor (I. hegedű) Koromay Dénes (II. hegedű) Horváth László (zongora) 3. Solti György: Hatom dal. a) Az én két asszonyom (Ady) b) Bitter Marica meséje (Ady) c) A hársfák csendes árnyán (Wallis) d) Vogelweide-Babits) Énekel: Laurits Lajos 4. Kuti Sándor: Szonáta két hegedűre. Allegro deciso Lento Vivace Előadja: Koromay Dénes és Solti Sándor 5. Solti György: Zongoraszonáta. Allegro moderato Andante rubato Presto Előadja: a szerző 6. Kuti Sándor: Vándorharmos. Adagio ma non troppo Allegro deciso Poco allegro Grave, Presto Előadja: Vigh Sándor (I. hegedű) Koromay Dénes (II. hegedű) Solti Sándor (hegedű) Frank Fojos (zongora)	1. Solymos Tóth. Beethoven: Szonáta (C-dúr, Op. 53). Allegro con brio Molto adagio Allegretto moderato 2. Weingarten József. Brahms: Szonáta f-moll, (Op. 5). Allegro maestoso Andante Allegro energico Intermezzo Finale 3. Csiby József. Dohnányi: c) Rapszódia f-moll, b) Capriccio (f-moll) 4. Károlyi Gyula. Schubert-Liszt: Wanderer-fantázia. A közreműködő a zongora-művészeti pályázaton Dr. Dohnányi Ernő növendékei.
A szerzők a zenevezetési-művészeti pályázaton Dr. Dohnányi Ernő növendékei	

2. fakszimile: Dohnányi tanítványainak oklevélpályázati hangversenyei 1934-ben

maga is gyakran fellépett.⁴⁶ A bevételből segélyezték a rászoruló növendékeket; az így befolyt összegekről lelkiismeretesen beszámolnak az évkönyvek. Dohnányi többször segítette kotta- és pénzadománnyal – 1919-ben például 1500 koronás segélydíjjal – a Főiskolát és az arra érdemes hallgatókat.

Dohnányi 1929-től Széher úti házában is tanított.⁴⁷ A növendék a két szobává egybenyitható szalonban játszott (már első alkalommal kotta nélkül), Dohnányi pedig a szoba távolabbi sarkából, kottával a kezében hallgatta. Szirányi János visszaemlékezése szerint soha nem mondta, mi a hiba, mit kell javítani. Miután meghallgatta a darabot, felállt, a zongorához ment és eljátszotta.

Dohnányi nem volt tanár. Mester volt. Szerénysége ellenére nyilván pontosan érezte, hogy kicsoda és – akár tudatosan, akár tudat alatt – arra összpontosította figyelmét, amit máshol nem sajátíthatott el a növendék. Céltalan lett volna Dohnányihoz jelentkeznie olyan fiatal pianistának, aki még nem rendelkezett a zenélés alapvető ismereteivel. Ez

⁴⁶ 1937. december 20.: Dohnányi: Magyar karácsonyi énekek. A zongorakiséretet a szerző játszotta. 1938. november 13.: Dohnányi Zathureczky Edével adta elő *cisz-moll hegedű-zongoraszonátáját* (op. 21), és szólóban a *Ruralia Hungaricát* (op. 32/a). 1941. december 19.: Beethoven: *Esz-dúr fúvósötös* (op. 16). A zongoraszólamot Dohnányi játszotta.

⁴⁷ Vázsonyi, i. m. 133.

I. fénykép: Dohnányi Ernő és művészképzős növendékei 1932-ben:
Földes Andor, Fischer Annie, Dohnányi Ernő, Zeitingер Jenő, Petri Endre

nem azt jelenti, hogy Dohnányi nem foglalkozott alapvető kérdésekkel. Egy frázis, egy szonátatétel megformálása nagyon is alapvető probléma, s ezt senkinél nem lehetett úgy megtanulni, mint éppen Dohnányinál. Az ábécé elmélyült ismerete azonban szükséges ahhoz, hogy egy mű előadásmódjáról egyáltalán beszélhessünk. Az ábécével Dohnányi nem foglalkozott. S ha azt észlelte, hogy erre szüksége van a tanítványnak akkor átmene-tileg egy kolléga gondjaira bízta a jelöltet.⁴⁸ [...] Mint eszközt, Dohnányi mindig hangsú-lyozta a technikai felkészültség fontosságát – növendékei előtt is. Óráit azonban művé-szeti kérdésekkel töltötte, legalábbis nagyrészt. Növendékeinek tanúsága szerint egy Dohnányi-óra hathatóságát már az is számottevő mértékben biztosította, hogy Doh-nányi a szobában tartózkodott. Az élményt azonban mindenekelőtt az jelentette, ha ját-szott. S ezt igen gyakran tette. Ha megjegyzést fűzött egy-egy részlethez, az rövid volt, halk és általában életre szóló elveket tartalmazott – sűrített formában. Tulajdonképpen nem volt könnyű Dohnányitól tanulni. Akik utánózni próbálták, már eleve zsákutcában jártak. Akik hosszú előadásokat reméltek a negyedik ujj utolsó izületének behorpadásá-ról és annak elkerüléséről, azok egészen röviden csalódtak. A növendék, aki alapos felké-szülés után elment hozzá, hogy inspirációt nyerjen, a zene lényegét kapta útravalóul.⁴⁹

⁴⁸ A kisfiú Cziffra Györgyöt is Dohnányi „fedezte” fel és segítette, hogy elkezdhesse a zenetanulást Keéri-Szántó Imrénél. Cziffra György: *Agyúk és galambok*. Budapest: Zeneműkiadó 1983, 58–62.

⁴⁹ Vázsonyi, i. m. 150–151.

Tanítványait Dohnányi zenét hallani, muzsikálni tanította. Vázsonyit idézzük:

Képtelen lett volna egy hangos szóra, egy fenyegető hangú kijelentésre, csak éppen érezte az ember, hogy szeretne örökre elsüllyedni a föld színe alá, ha Dohnányi egy-egy csendes szavából az érződött, hogy többet vagy jobbat várt. Persze mindent előjátszott. Ha pedig hozzászólt egy-egy darab előadásához, akkor nem ködös hegycsúcsokról, nem festők palettáin található pasztellszínekről, nem a gótikus építkezés kőcsipkéiről beszélt: kizárólag zenéről. S a zene, ez az elvont tünemény egyszerre életre kelt, szinte tapinthatóvá vált. Ezért volt elég, ha Dohnányi mindössze egy-két szót szólt. A zene érthetően beszélt belőle, mert ő maga volt a Zene.⁵⁰

Egy később, Tallahassee-ben papírra vetett mondatában Dohnányi így emlékezett budapesti növendékeire:

Tanítottam hetenként egyszer néhány kivételesen tehetséges művésznövendékemet, kik egyéniségüknél fogva is a szívemhez nőttek, mert hiszen én mindig úgy tekintettem tanítványaimat, mintha gyermekeim lettek volna.⁵¹

Dohnányi visszatérésétől, az 1928/1929-es tanévtől tanított zeneszerzést. Először az 1934/1935-ös tanévben – főigazgató kinevezésének és első trombitázásának évében – nem volt, majd utána két tanévben ismét volt zeneszerző osztálya. Budapesten 1937/1938-tól nem tanított zeneszerzést. Csak következtetni tudunk – a tanítványok közt Rajter Lajos és Solti György nevét olvasva –, hogy zeneszerzés osztályai a zongoristákéhoz hasonlóan jó kvalitásúak lehetettek.

A számára ellehetetlenülő helyzet miatt Dohnányi 1941-ben lemondott főigazgatói állásáról, de csak az 1943/1944-es tanévtől – saját kérésére – mentették fel teendőinek ellátása alól. Az új igazgató Zathureczky Ede lett. Dohnányi tiszteletbeli elnöki címet kapott és a zongora művészképző vezetője maradt. Utoljára az 1943/1944-es évkönyvben szerepelt neve a Főiskola tanáráként. Lezárult egy korszak – egy fontos, sikerekkel, küzdelmekkel teli közös korszak a budapesti Zene-művészeti Főiskola és Dohnányi életében.

A zongoratanár Dohnányi szellemi hagyatéka ma is él, hiszen tanítványai közül sokan a Főiskola tanárai lettek:⁵² Baranyi János (1954/55–1956/57), Böszörményi Nagy Béla (1937/38–1948/49), dítrói Csiby József (1934/35–1943/44), Dániel Ernő (1942/43–1948/49), Ember Nándor (1936/37–1945/46), Faragó György (1937/38–1940), Ferenczy György (1947/48–1973/74), Hernádi Lajos (1945/46–1978/79), Keéri-Szántó Imre (1918/19–1939/40), Kósa György (1927/28–1961/62), Petri Endre (1953/54–1974/75), Rajter Lajos (1938/39–1943/44), Sándor Renée 1951/52–1953/54), Solymos Péter (1948/49–1996/97), Stefániai Imre (1927/28–1936/37), Szegedi Ernő (1939/50–1985/86), Váczi Károly (1968/69–1991/92), Wehner Tibor (1942/43–1976/77), Zempléni Kornél (1964/65–). Világszerte sok híres, magyar művész mondhatta magáról büszkén, hogy Dohnányi mesteriskolájába járt. Dohnányi szelleme tanítványaiban és tanítványainak tanítványaiban él ma is.

⁵⁰ Vázsonyi Bálint: *Dohnányi egyénisége*. Rádióelőadás gépirata, 1970.

⁵¹ Dohnányi Ernő: *Búcsú és üzenet*. München: Nemzetőr/Donau Druckerei 1962, 16.

⁵² Gádor Ágnes – Szirányi Gábor (szerk.): *Nagy tanárok, híres tanítványok. 125 éves a Zenekadémia*. Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem 2000.